

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLEJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió), 1970. 1—3. sz. — A folyóirat első három száma több jelentős hadtudományi jellegű cikket közöl, amelyek közül első helyen említjük meg Sz. CSEPELJUK: „A csatarepülők harcászatiának fejlődése a Nagy Honvédő Háborúban” c. cikkét (1. sz. 23—33 o.). A szovjet légierők keretén belül a csatarepülők 1926-ban alakultak önálló fegyvernemmé. Hosszú ideig felderítő és könnyűbombázó gépek átalakított változataival voltak felszerelve. A gépek hiányosságai miatt a csapás egyszeri rárepüléssel történt mélyrepüléssel (5—25 m). 1939—1940-ben kezdték alkalmazni I—15 és I—153-as vadászgépeket és 1941-ben jelentek meg az Il—2-es speciális egyszemélyes csatarepülőgépek, amelyeknél a motor, a kabin, a hűtők, a benzin- és olajrendszer páncélozott volt. Ezek a gépeken volt két 20 vagy 23 mm-es ágyú 300—500 lövedékkel, két gyorstüzelő géppuska 1500 tölténnyel és 8 irányító szerkezet 82—132 mm-es reaktív lövedék felfüggesztésére. A rendes bombaterhelés 400 kg, túlsúllyal 600 kg volt, a maximális sebesség 412 km/ó, repülési idő 2 óra 20 perc. A gép képes volt 30 fokos zuhanórepülésre és adó-vevő rádiókészülékkel volt felszerelve, amely 15—20 km-re biztosított jó összeköttetést. 1943-tól megjelent a kétszemélyes változat, hátsó géppuskával. 1941 első felében a hadsereg még csak 249 Il—2-es gépet kapott. 1942 nyarától a csatarepülők alapvető módszere a zuhanórepülés lett, de a váratlanság tényezőjének biztosítására és felhős idő esetén alkalmazták a mélyrepülést is. A háború első szakaszában 3—5-ös csoportokban repültek a gépek kis száma miatt.

1942 májusától a légierők átszervezésével kapcsolatban a hadsereg-légierőkben szétszórta csatarepülőket is összevonták 3 ezredes légihadtestekbe. A háború második és harmadik szakaszában a légierők általános helyzetének megváltozásával tovább fejlődött a harcászat, az irányítás és a felhasználás. Kidolgozták a tagolt csapás és az összpontosított csapás módszereit, nőtt a csoportok száma. Kidolgozták a földi léghárítás leküzdésének legjobb módszereit. Egy csatarepülő századot 4—6—8 vadászgép kísért a bevetések idején. — A Nagy Honvédő Háború befejező szakaszával foglalkozik N. SEHOVCOV: „Az 1945-ös európai hadjárat jellemző vonásai” c. cikke (2. sz. 15—26 o.) 1945 elejére a Szovjetunió területe egy kis kurlandi rész kivételével felszabadult, Németország két tűz közé került, a szovjet—német front 4450 km-ről 2250 km-re csökkent. A német haderő 1,8 millió emberrel csökkent 1944 januárjához képest, de Németország még mindig rendelkezett 299 hadosztállal és 31 dandárral (7,5 millió ember, 43 ezer löveg és aknavető, 7000 harckocsi és rohamlöveg, 6800 repülőgép). Ebből 169 hadosztály és 20 dandár, valamint 16 magyar hadosztály és 1 dandár volt a keleti fronton (3,1 millió ember, 28,5 ezer löveg és aknavető, 4000 páncélos, 2 ezer repülőgép), valamint ide kerültek a hátszágban állomásozó erők (több mint 2 millió ember, 2700 löveg, 1090 páncélos és 930 repülőgép). A szovjet hadrakelt seregben kb. 6 millió ember volt, 91,4 ezer löveg és aknavető, kb. 11 ezer harckocsi és önjáró löveg, 14,5 ezer repülőgép. A Főparancsnokság tartalmában volt 577 ezer ember, 7100 löveg, 2200 páncélos és 275 repülőgép. Ide

számítandók a lengyel, cseh, román, bolgár alakulatok is, 29 hadosztály és 5 dandár. A hadseregben és flottában ekkorra 3031 ezer párttag és 2372 ezer komszomolista volt. Nehézséget jelentett, hogy az 1945-ös hadműveletek idegen területen folytak, nehéz terepviszonyok között. A hadjárat tervezése az 1944-es nyári támadás idején kezdődött. November elejére a Főhadiszállás kidolgozta a végleges tervet. Az általános cél a következő volt: egy hadjáratban befejezni a fasiszta Németország szétzúzását, egyidejű támadást kezdeni az összes stratégiai fő irányokban. A szerző a következő fő sajátosságokat említi és tárgyalja részletesen: rendkívüli céltudatosság és határozottság, a főcsapás irányának helyes kiválasztása a front középső részén, bekerítésekkel egyidejűleg a bekerített csoportok szétdarabolása és gyors megsemmisítése, egyes csoportoknál (Kelet-Poroszország, Budapest, Poznan) ennek elhúzódnása, hatalmas erejű és nagy mélységű frontális támadások alkalmazása, a frontok mélységében való tagoltsága, a csapások váratlansága, a stratégiai félrevezetés jó alkalmazása, a rendkívüli hatékonyság, a légierővel, a flottával való együttműködés. A szerző érdekes táblázatokat közöl a hadjárat három nagy hadműveletének erőviszonyairól, a frontok erőiről a hadműveletekben, a frontok szélességéről és az erők elosztásáról, a német veszteségeiről. A tavaszi hadjárat folyamán megsemmisült 98 német hadosztály, fogságba esett 56 hadosztály és később letette a fegyvert 93 hadosztály. — Jelenkori kérdésekkel foglalkozik A. BARANOV—A. ORLOV: „A VDK elleni amerikai légi agresszió csődje” c. cikke (2. sz. 27—35 o.). A VDK elleni agresszió 1964 augusztusában kezdődött és 1965. február 7-től vált tömegmértetűvé. A légvédelmi rendszer (légelhárító tüzérség, elhárító rakétaalakulatok, légierő, rádiótechnikai alakulatok, a flotta tüzérsége, népfelkelők) az agresszió elleni harcot az első napoktól kezdve eredményesen folytatta. Már az első három támadásnál (1965. február 7—8—12.) lelőttek 22 amerikai gépet. 1965. április 3-án kezdték a harcot a légierők, 1965. július 26-án a légelhárító rakéták. Az első időszakban a bombázásokat 40—50-es csoportok hajtották végre nappal, amelyek egymás után közelítették meg

a célt 5—7000 m magasan, rendszerint zuhanó repüléssel jöttek le 5—600 m-re és onnan bombáztak. Az amerikaiak a növekvő veszteségek miatt erősítették a felderítést, amelyben fotó- és rádiófelderítő készülékekkel jól felszerelt RF—101 és U—2 gépeket, pilótanélküli BQM—34A gépet és ennek alacsonyrepülő 147j változatát alkalmazták. Megváltozott a harcrend is, a gépek kettesével repültek, a nagy célokra 2—4 gép 4—8 perces időközökben. Alkalmazni kezdték a modern F—105 és F—4C vadászbombázókat. Megváltozott a taktika is. A vadászmombázók 600—700 km/ó sebességgel 50—150 m magasságban közelítették meg a célt, kihasználva a terep reliefjét. Ez sem hozta meg a várt eredményt, ezért ismét felülvizsgálták a taktikát. A célzó pontosság növelésére és veszteségek csökkentésére a céltől 5—6 km távolságra gyorsan emelkedni kezdtek 3—4 ezer méter magasra és onnan nagy szögben zuhanórepüléssel közelítették meg a célt. A sablonok alkalmazása egyre nehezebbé vált. Az objektum közelébe észlelést és irányítaszavaró gépeket küldtek, a támadást megelőzte egy-két elterelő repülés. Később a vadászbombázókat is felszerelték zavaróberendezéssel. 1966 áprilisában megpróbálták alkalmazni a B—52-eseket is, de mindjárt az első támadásnál lelőttek 2 db 8 millió dollár értékű gépet, mire beszüntették a bevetésüket. A légvédelem tagolt tűzrendszert alakított ki. A mélyrepülőkre a népfelkelők tüzeltek ezernyi géppuskából és puskából, az alacsonyrepülés ellen a légvédelmi tüzérség harcolt, a magasan repülő ellen a rakétákat és a légierőt alkalmazták. Az amerikaiak kb. 3250 repülőgépet vesztek (2—3 millió dollár darabonként), és komoly hiány kezdett mutatkozni pilótákban. Egy pilóta kiképzése 773 ezer dollár. Végül a pilóták már a normamaximum 120 százalékat, némelyek kétszeresét repülték, ami 60 órát tett ki. A bombázásokat 1968. november elsején kénytelenek voltak feltétel nélkül beszüntetni. Ennek ellenére 1969-ben 608 alkalommal bombáztak a VDK területén és a légvédelem 1968 novemberétől 85 gépet lőtt le. — A hadtörténeti jellegű cikkek közül egyet emelünk ki P. ROTMISZTROV: „Páncélos és gépesített alakulatok a kurszki csatában” c. tanulmányát. (1. sz. 12—22. o.) A páncé-

los alakulatok tevékenységét a fő frontszakaszokon való összpontosított alkalmazás elve jellemezte. A három szovjet front 4980 harcokocsival és önjáró löveggel rendelkezett, ami a hadrakelt sereg páncélosainak kb 50 százalékát jelentette. Ezek 90 százalékát az ellenség valószínű főcsapásainak irányában összpontosították. A németek Kurszknál 50 válogatott hadosztállal rendelkeztek, köztük 16 páncélos és gépesített hadosztállal, amelyekben 2700 tank és rohamlövog volt. A számbeli fölény a szovjet oldalon volt, de itt a harc eszközei 30 százalékát könnyű tankok és rohamlövogek tették ki, míg a németeknek nem volt könnyű tankjuk, viszont nagy mennyiségben voltak „Tigrisek”, „Párducok” és „Ferdinand” rohamlövogek. A németek 50 nap alatt elvesztettek több mint 500 ezer katonát és tisztet, 1500 tankot, 195 rohamlövoget, 3000 löveget és több mint 3500 repülőgépet. A szerző ismereti a páncélos alakulatoknak a kurszki csata idejére már átalakított szervezeti felépítését, a védelem megszerzését és a különböző páncélos alakulatok elhelyezkedését a különböző lépcsőkben. Sorra veszi a védelmi harcok főbb mozzanatait, ismerteti a páncélos alakulatok alkalmazását és elemzi, hogy mi volt helyes, mit kellett volna másként csinálni. Értékeli a légierők tevékenységét, amelyek először alkalmaztak kumulatív bombákat a német páncélosok ellen. A szerző a cikk második részében elemzi a páncélos alakulatok tevékenységét a támadó hadművelet idején. A fő sajátosság, amely eltér a korábbi támadó hadműveletektől a páncélosok tömeges alkalmazása. Az ellentámadás kezdetekor a frontok 5000 tankkal és önjáró jöveggel rendelkeztek. (Lengyel István)

HISTORIE A VOJENSTVI (Csehszlovákia), 1970. I. sz. — Jaroslav PROCHAZKA: „Lenin és a mi korunk” (1—19. o.) és I. V. DUBINSKIJ: „A szocialista világrendszer — a leninizmus eszméinek megtestesülése” (20—48. o. tanulmányok méltatják Leninnek s a leninizmus eszméinek hatását a hadtudományban. — Miroslav MUDRA: „A cseh hadsereg anyagi és technikai ellátása a 16. században” (49—73. o.) A tanulmány 1526—1606 között vizsgálja az ellátás kérdéseit. A

Habsburg-uralkodók egyre fokozódó centralista törekvéseit állapítja meg a szerző, kihangsúlyozva a cseh városok ellenállását ezzel szemben. A nemeseknek és a városoknak is kellett új fegyvereket vásárolni és hadseregük felszerelését korszerűsíteni. Kézi tűzfegyvereket nemcsak a gyalogság, de a lovasság részére is szereztek be. A 16. század második felében különösen a tüzérség felszerelése fejlődött jelentősen. Érdekes adat, hogy 1557-ben rendelettel próbálták a fegyvergyártó kézműveseket Prága egyik negyedébe összehívni. A korszak anyagi és technikai ellátására a központosítási törekvés jellemző, a megindult lassú fejlődés később még tovább folytatódott. — *Frantisek STEIDLER*: „Megjegyzések a csehszlovák katonai levéltárügy kialakulásához” (74—88. o.). A csehszlovák állam egész honvédelmi rendszeréhez hasonlóan az írásos és egyéb archívanyagok gyűjtési és feldolgozási elvei is az Osztrák—Magyar Monarchiában alakultak ki, ezek további fejlesztéséből jött létre a csehszlovák hadsereg levéltára. Bemutatja a fejlődés útját az 1919—20-as évektől kezdődően egészen 1949-ig, amikor is a szerző — a Katonai Levéltár munkatársa — nyugdíjba ment. Ezen belül kitér az anyaggyűjtés nehézségeire, főleg külföldről a Szovjetunióból. Névszerint is kiemeli a levéltárügy fejlesztésében jelentős eredményeket elért tiszteket. Foglalkozik a német megszállás alatti pangással, az akkor megsemmisült anyagok pótlásával és a kiszállított anyagok visszaszerzésére irányuló tevékenységgel. Kiemeli a bécsi levéltárral kifejlesztett jó kapcsolatokat és az együttműködés előnyeit az elvesztett anyagok pótlása szempontjából. — *Rudolf SANDER*: „A csehszlovák Hadtörténeti Intézet létrejöttének alapelvei” (89—98. o.) A csehszlovák katonai historiográfia, levéltárügy és múzeológia fejlődését — fennállása 50. évének első 10 évében — az átmeneti és többször változó szervezés és megosztottság jellemzi. Az egyik vonal az első világháborús ellenállási mozgalommal foglalkozott, még a katonai tematikán túlmenően is. A másik az általános katonai historiográfia témáit dolgozta fel. Mindkét fejlődési vonalból szervezetszerű intézet alakult a HM keretein belül, megtartva önálló tematikáját. Ettől kezdődően beszélhe-

tünk szervezett és megfelelő intézkedésekkel irányított hadtörténeti munkáról. 1929-ben „Felszabadulási Emléktár néven egy intézetben egyesültek, melyben a HM mellett már a Külügyminisztérium és a Népművelésügyi Minisztérium is érdekelt lett. Az alapító okmányokat és a különböző rendeleteket a Hadtörténeti Levéltár őrzi. 1945-ben az intézet tevékenysége kibővült, majd HM-rendelettel a jelenlegi „Had-történeti Intézet” elnevezést kapta.

2. sz. — *Bretislav TVARUZEK*: „A Szovjetunióban megalakított I. csehszlovák hadtest szerepe Csehszlovákia felszabadításában 1944—45-ben” (184—230 o.) A Vörös Hadseregnek 1944 szeptember és 1945 május közötti időszakban kárpátalja—prágai irányban folytatott hadműveleteinek szerves részét alkotta az I. Csehszlovák hadtest harctevékenysége. Ez a hadtest — állományát és haditechnikai felszereltségét tekintve — nem jelentett döntő erőt az 1., majd később a 4. Ukrán Front csoportosításában, még kevésbé azon szovjet, román és lengyel csapatok hadrendjében, amelyek ebben az időszakban a Csehszlovákia felszabadításáért folyó küzdelemben részt vettek. Ettől eltérőképpen azonban katonai és politikai helytállása jelentős eredmény volt. A szerző az I. csehszlovák hadtestnek a hadműveletekben való részvételéről (főleg az 1945. évi harctevékenységekről) adott leírásával arra törekszik, hogy az általános katonapolitikai és hadászati-hadműveleti események keretein belül tiszta képet nyújtson a hadtest helyzetéről és harcairól, a 4. Ukrán Front kárpátaljai és ostravai hadműveleteiben játszott szerepéről, feladatairól. Különösen kiemeli azokat a körülményeket, amelyek a hadtest elé tűzött feladatokat végrehajtását meghatározták, továbbá azokat a tényezőket, amelyekkel a hadtest tevékenységének a szovjet és román csapatok működésére gyakorolt közvetlen vagy közvetett hatása jellemezhető. Cikkében nem tűzte ki célul az I. csehszlovák hadtest egésze, vagy alárendelt egységei harctevékenységének teljes és részletes leírását, hangsúlyozva, hogy ezt a kérdést az irodalomban már kellően feldolgozták, főleg a „Csehszlovákia szabadságáért” Prágában 1959. és 1961. évben kiadott munka 1. és 3. kötetében, továbbá a „Szovjet hadsereg fel-

szabadító tevékenysége Csehszlovákiában” c. mű 1965. évi prágai kiadásának 1. és 3. kötetében. Inkább az országban ebben az időszakban uralkodó helyzetet, a lakosság magatartását és a hadtest működésének belső hazai vonatkozású jellemzőit tárja fel. — *Mucs SÁNDOR*: „Magyar műszaki alakulatok részvétele a német fasizmus elleni harcban Csehszlovákia területén” (256—266. o.) Kevésbé ismert tény, hogy a második világháború befejező időszakában — a szovjet hadsereg oldalán — magyar műszaki alakulatok is részt vettek Csehszlovákia területén a fasizmus elleni harcban. Ezek a magyar műszaki alakulatok az 1. vasútépítő hadosztály és a 3. vasút- és híradóépítő dandár voltak. Történetüket és csehszlovák területen végzett munkájukat mutatja be a szerző a csehszlovák olvasóknak. Munkáját számos eredeti dokumentumból és levéltári anyagból vett idézettel illusztrálja, különösen hangsúlyt fektetve annak bizonyítására, hogy ezen alakulatok munkájának eredményei az első téglák között voltak abban az alapon, amelyre népeink barátsága a második világháború befejezése után felépült. — *Stanislav ZÁMEČNIK*: „Az 1945 májusi cseh felkelés. Néhány gondolat az eredetéről és az összehasonlításáról”. (267—301. o.) Más európai megszállt országokban lezajlott ellenállási mozgalmakkal és antifasiszta felkelésekkel összehasonlítva mutatja be a csehszlovák nemzeti antifasiszta mozgalom sajátos és sokszor ellentmondásos jellemzőit, továbbá annak kulminációs pontját — a májusi felkelés eseményeit. A cseh ellenállási mozgalom a megszállás első perceitől készült a fegyveres felkelésre, vagyis sokkal előbb, mint más országokban. A megszállás sajátos körülményei azonban ezt a felkészülést zsákutcába vitték, nem tették ugyanis lehetővé a küzdelem fegyveres formáinak kibontakoztatását, a kellő időben történő centralizálást, a szükséges fegyverek bejuttatását az országba. Így a fegyveres felkelés kirobbantásának feltételei rendkívül kedvezőtlenek voltak. A mozgalom tagjainak felfegyverzése nem haladt előre, viszont az ellenséges erők koncentrációja igen nagy volt. A felkelés szinte váratlanul indult meg, hiányzott a megalapozott és a körülményeknek megfelelő hadműveleti terv. A más országokban kirobbantott

felkelésekkel összehasonlítva megállapítható, hogy a cseh felkelők akciói jelentős mértékben célratörőbbek voltak, a váratlan fellobbanásban a földalatti mozgalom hosszantartó előkészítő tevékenységének eredményei mutatkoztak meg. A felkelés a háború utolsó napjaiban, sőt utolsó óráiban robbant ki az ellenség túlerejével szemben, amely visszavonulásra készült, s így óriási erőket vetett be a felkelés elfojtására. Prágában elkésredett, szinte reménytelen harc bontakozott ki, mindaddig, míg a Szovjet Hadsereg egységei bevonultak a városba. (Nádor Tibor)

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK

(Jugoszlávia), 1969. 3. sz. — Bogdan GLEDOVIC: „A montenegrói területi hadsereg szerepe 1915—1916-ban a szerb hadsereg szerbiai és montenegrói visszavonulása alatt”. (7—61. o.) A gazdagon dokumentált, kiadott és kiadatlan forrásokra támaszkodó tanulmány magyar szempontból is érdekes hadtörténelmi problémát vizsgál. Az 1915. október 22—1916. január 22. közötti időszak elemzése hadművészettörténetileg is jelentős, mivel egyike az első világháború ama rövid időszakának, amelyben a mozgóháború dominált, s amely az egyik fél — jelen esetben a központi hatalmak hadserege — döntő hadászati sikerével ért véget. A tanulmány első részében a szembenálló felek hadseregeinek és haditerveinek bemutatása után a hadjárat első szakaszát ismerteti. E szakaszban 1915. november 25-ig a montenegrói területi hadsereg eredményesen vett részt a nagy túlerő ellen vívott elhárító harcokban, s a Javor-hegyért vívott ütközetben meghiúsította, hogy a 19. császári és királyi hadtest a szerb hadsereg balszárnya mögé kerüljön. A második rész a november 23-tól január 1-ig terjedő eseményekkel foglalkozik. A központi hatalmak hadseregeinek fokozódó nyomására a szerb hadsereg szívós ellenállás után visszavonulásra kényszerült, s kiűrtette Montenegro keleti és északi területeit. A halogató harcokban ismét kiűntek a helyi ismeretekkel rendelkező montenegrói katonák, akik a partizánharc módszereivel feltartóztatták az előrenyomuló osztrák—magyar csapatokat, s lehetővé tették a szerb fő-

erők visszavonulását. A harmadik rész az utolsó harcokat örökíti meg Montenegro területén. Főleg a Majkovac-i csata leírása (1916. január 6—7.) nyújt értékes új adatokat a hadtörténelem számára. Befejezésül a szerző összefoglalja és hadművészetileg értékeli a montenegrói területi hadsereg eredményes harcait — *Egref VRAZALIC*: „A nemzetközi jog és Jugoszlávia megszállása a második világháborúban”. (65—97. o.) A tanulmány Jugoszlávia megszállásának és területi felosztásának gazdasági és nemzetközi jogi problémáival foglalkozik. Jugoszlávia lerohanását követve 1941. április 21—22-én Bécsben megegyezés született Németország és Olaszország között az ország megszállási övezeteiről. A fasiszták — főleg gazdasági okokból — az egyes megszállt jugoszláv országrészeket különféle elbírálásban részesítették. Egyes területeket — pl. a Bánátot, Szlovéniát és a dalmát tengerparti városokat német és olasz megszállás alá vonták, másokat, mint a Bácskát és Macedóniát Magyarországhoz, ill. Bulgáriához csatolták, a többi területeket pedig a szerb (Nedic) és a horvát (Pavelic) bábkormányok névleges fennhatósága alá helyezték. A fenti felosztásnak gazdasági és nemzeti okai voltak. Jugoszlávia legértékesebb területeit a megszállók közvetlenül ki akarták zsákmányolni, a szerb és a horvát csatlósállamok megteremtésével pedig ki akarták aknázni a nemzeti érdekeket. A megszállók könyörtelenül kiuzsorázták Jugoszlávia természeti kincseit, s a lakosság alapvető érdekeit figyelmen kívül hagyva gazdasági egységeket romboltak szét, egész területek iparát és mezőgazdaságát pusztították el. A megszállás okozta károk felülmúlták egy főre a 2000 dollárt. A nürnbergi per elítélte a megszállás fasiszta módszereit, s a 6. pont értelmében háborús bűnösnek nyilvánította a fasiszta országokat Jugoszlávia megszállásáért. — *Boris KIDRIC*: „A szlovén felszabadítási front fejlődésének rövid vázlatja és a mai politikai helyzet Szlovéniában”. (101—143. o.) A Felszabadítási Front 1941. április 27-én jött létre Szlovéniában, célja a fasiszták ellen küzdők egységfrontjának megteremtése volt; ezért minél szélesebbre igyekeztek tárni az antifasiszta szövetség kapuját. A

kommunisták az egység és a szervezet hatékonyságának megóvása érdekében súlyos harcokat vívtak a kapituláns, önző polgári pártokkal. Főleg a londoni emigrációs kormány pártjai igyekeztek aláaknázni a népi egységet. Már 1942 tavaszán Ljublana körzetében a legtöbb helység létrehozta a maga felszabadító bizottságát, de az egység még nem valósulhatott meg. Ennek legfőbb akadályja a keresztényszocialisták „fehér” és a Mihajlovic-mozgalom „kék” gárdájának reakciós tevékenysége volt, amelyek 1943-tól kezdve fegyveres harcban álltak a jugoszláv népi felszabadító mozgalommal. Olaszország kapitulációja megkönnyítette a felszabadítás folyamatát; Szlovénia nagyobb része rövidesen felszabadult a fasiszta megszállás alól. Nem járt eredménnyel a németek 1943. évi offenzívája sem. A helyzet 1944 októberében dőlt el véglegesen a felszabadítási mozgalom javára. Szlovénia területének legnagyobb része felszabadult, s mind a megszállók, mind a „fehér” és a „kék” gárdisták teljesen védekezésre szorultak. — *Stanko MLADENOVIC—Josip KARAVANIC*: „Politikai és pártfunkciók a partizánalakulatoknál és a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg egységeinél” (151—171. o.) A tanulmány a Jugoszláv Néphadsereg politikai tisztjei tevékenységének állít emléket. Leírja a politikai apparátus szervezetét, munkáját; s több példával illusztrálja szerepének fontosságát. A katonák erkölcsi nevelésében, öntudatra ébresztésében a jól végzett politikai munka döntő szerepet játszott. — Több érdekes adalékot nyújtó kisebb közlemény — pl. *Dragoljub PETROVIC*: „A csetnikek katonai szervezete a megszállt Szerbiában 1941—1942. évben” (205—214. o.); könyvismertetések és hírek, valamint a folyamatosan közlésre kerülő 1960—1965. évi jugoszláv történeti irodalom és az 1962—1967. években külföldön megjelent második világháború történetével foglalkozó cikkek, tanulmányok és könyvek bibliográfiája egészíti ki a színvonalas és gazdag tartalmú folyóiratszámot. (*Viniczai István*)

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORYCZNY (Lengyelország), 1970. 1. sz. — Lenin emlékszám. *Jan SZYDLAK* a LEMP KB titkára írta a bevezető

cikket „A leninizmusról, mint a haladó világ arculatának formálójáról” (3—11. o.) — Három tanulmány foglalkozik Lenin katonai és hadtudományi munkásságával és hagyatékával: *Wladyslaw BORTNOWSKI*: „Lenin, mint a Nagy Októberi Forradalom szervezője” (12—34. o.); *Tadeusz RAWSKI*: „Lenin — a forradalmi hadsereg és a proletárállam haderejének teoretikusa és szervezője” (35—93. o.) és *Zdzislaw STAPOR*: „A hadművészet néhány formájára Lenin katonai tevékenységében” (94—114. o.). T. Rawski tanulmánya Lenin hadtudományi tevékenységének elméleti és gyakorlati programját foglalja egybe, mely a következő kérdéseket ölelte fel: a régi állandó hadsereg felváltása a nép általános felfegyverzése útján; a milírendszerre épülő proletár hadsereg létrehozása; még a forradalmi időszak előtt létrehozandó Vörös Gárda megszervezése, amely szervezet a proletariátus fegyveres erőinek magvát képezi és biztosítani tudja a nép számára a hatalom megragadását; a Vörös Hadseregnek, mint a győzdelmes forradalom fegyveres erejének létrehozása, amely kezdetben az önkéntességen, majd az általános hadkötelezettségen alapult; a régi hadsereg szakembereinek felhasználása és a népi komisszárrok testületének létrehozása; a párt irányító szerepe a Vörös Hadsereg olyan szintű megszilárdításában, amely képessé tette a fegyveres intervenció és a belső ellenforradalmi erők támadásának a visszaverését; a Vörös Hadsereg szerepe a Szovjetunió honvédelmi problémájának megoldásában a békeidőszakban stb. — *Jerzy BORDZILOVSKI* tábornok emlékiratainak 13. részét közli ez a szám (115—179. o.), melyben Varsó felszabadításának s a Visztula—Odera hadműveletben részt vevő 1. Lengyel Hadsereg műszaki biztosításának feladataira emlékezik a szerző, részletes szervezési és felszerelési táblázatokkal. — *Nyikolaj PROKOPIUK*: „A szovjet diverzáns- és felderítőcsoportok lengyel földön folytatott harcselekményeiről” 2. rész. (180—216. o.) A cikk részletesen ismerteti az egyes csoportok összetételét és munkáját, a lengyel ellenállási mozgalomnak nyújtott széles körű segítségüket. Név szerint és szervezetszerűen ismerjük meg annak a sok szov-

jet és lengyel hősnek a tevékenységét, akik bátran és elszántan segítették a németek feletti győzelem kivívását. — **Bronislaw MASZLANKA:** „A japán militarizmus eredetéről” (217—277. o.) Alapos elemző tanulmány a távol-keleti politika alakulásáról és ennek vezető nagyhatalmi képviselőjéről, Japánról. A cikk 1868-tól napjainkig vizsgálja Japán fejlett kapitalista állammá alakulását, az évszázai impérium kialakulásának eszméjét, ennek ideológiai, gazdasági, földrajzi és stratégiai alapelveit. Japán jobbratolódását 1931-től egészen a katonai diktatúráig, az Antikomintern Paktummal bekapcsolódását a német fasizmus érdekszövetségébe és célkitűzéseibe. Az utolsó száz év Japán háborúinak áttekintése élénken tükrözi a militarista szellem születését, kibontakozását s csúcspontját a második világháborúban. A háború utáni időszak szovjet—japán és amerikai—japán kapcsolatoknak az elemzése zárja a tanulmányt. — **Stanislaw TRUSZKOWSKI:** „A honvédelmi alakulatok szervezésének történetéből a két világháború között” 2. rész (278—312. o.) Könnyű-lovas és tengerészeti tartalékalakulatok szervezése az országvédelem keretében, majd 1939 szeptemberében a háborús akciókban való részvételük — szervezési táblázzal. — **Jerzy GODLEWSKI:** „Az Abesszínia elleni olasz agresszió 1935—1936-ban” 3. rész (313—340. o.) Az 1935. október 3—1936. január 20. közötti olasz és etióp hadműveletek elemzése. — **Leszek LEWANDOWICZ** — **Boleslaw WOSZCZYNSKI:** „A központi Katonai Levéltár 1966—1969 közötti tevékenységéről” (403—408. o.) Írt beszámoló felsorolja a levéltárban folyó munkákat, így az 1918—1939 közötti időszak HM iratanyag egyes osztályok szerinti rendezési és leltározási munkáit, a második világháború alatti sajtóanyag és mintegy 415 illegális folyóirat folyamatos feldolgozását, s a német megszállás időszakából származó politikai levelek gyűjtését és rendezését. A Központi Katonai Levéltár fő feladata a népi Lengyel Hadsereg 1943—1945 közötti történetére vonatkozó iratanyag teljes feldolgozása — az elkészült leltárkönyvek 2 kötetben Supplementtel együtt már megjelentek, mintegy 1500 újabb, a harcselekményekre vonatkozó levéltári egység hoz-

zárferhetővé tétele most van folyamatban, s mintegy 8000 egység szervezéssel, kiképzéssel és ellátással foglalkozó okmány feldolgozásra és kiadásra vár. Az aktákban található térkép- és vázlatanyagok feldolgozása már elkészült. — Az ismertetés felsorolja a Központi Katonai Levéltár tudományos és kiadói tevékenységét: megjelent a népi Lengyel Hadsereg 1943—1945 közötti tevékenységére vonatkozó iratok már említett 3 kötete; a katonai levéltári szolgálat elméletének és gyakorlatának néhány kérdését ismertető tanulmány; új szabályzat a katonai levéltári munka egészének szabályozásáról 1967-ben; megjelent a „Katonai Levéltári szolgálat bulletinje”-nek első száma 1969 novemberében a katonai levéltárosok szaktanulmányival; több népszerű cikk különböző katonai folyóiratokban és újságokban a levéltárosok tollából, különböző tudományos üléseken és konferenciákon való részvétel és hozzászólás. Ismerteti a cikk a más tudományos intézményekkel kiépített kapcsolatokat, a közös munkaterületeket és feladatokat. A Központi Katonai Levéltár parancsnoka is tagja a Lengyel Hadtörténeti Intézet tudományos tanácsának és a HM történettudományi koordináló bizottságának. Végül a további feladatokról és tervekről számol be a cikk, így a két világháború közötti anyag további feldolgozásáról, a központi szervek iratanyagának feltárásáról, majd a Lengyel Néphadsereg háború utáni levéltári anyagának a kutatók számára hozzáférhetővé tételéről. — **Marian KRWAJICZ:** „Nemzetközi szimpózium a Kommunista és Munkáspártok szerepéről a közép-kelet-európai országok második világháború alatti felszabadító harcában” (409—432. o.) Részletesen ismerteti a szocialista országok részt vevő hadtörténetészeinek referátumait s a hozzászólásokat, melyek sokoldalúan elemezték és értékelték — a problémákat is feltárva, a kommunista pártok szerepét a népek ellenállási mozgalmának szervezésében és hazájuk felszabadításáért folytatott harcában. (*Windisch Aladárné*)

ZEITSCHRIFT FÜR MILITÄRGESCHICHTE (NDK), 1970. 1. sz. — Hans WEISNER: „Marx és Engels katonai

nézeteinek továbbfejlesztése Lenin által" (5—18. o.) Marx és Engels kidolgozta a munkásosztály katonapolitikáját és a munkásosztály feladatát a kapitalizmus elleni harcban, de nem hagyta figyelmen kívül a tömegek és fegyveres erők nevelésének kérdéseit sem. Lenin minden alapvető katonai kérdést alkotó módon továbbfejlesztett és kidolgozta a proletárforradalom katonapolitikáját. A szerző e széles körből azokat a kérdéseket érinti, amelyek egy szocialista ország honvédelme szempontjából fontosak, mint pl.: a győztes szocialista forradalom védelme, a győztes szocialista állam viszonya a többi kapitalista állammal, internacionalista kötelezettség, szocialista fegyverbarátság, a szocialista haza védelme stb. — MUCS Sándor—ZAGONI Ernő: „A Magyar Szocialista Munkáspárt katonapolitikájának alapvonásai a Magyar Néphadsereg fejlődésének tükrében (1957—1968)” 34—46. o.). Az MSZMP katonapolitikáját az említett szakaszban objektív adottságok határozták meg. Az ellenforradalom leverése után a hadseregben erősödött a párt irányítása és ellenőrzése. 1957-ben kétszer is napirenden szerepel a hadseregben belül folyó pártmunka és a politikai helyettesek kérdése. Az 1958-ban kezdődő hároméves terv megteremtette az alapot a hadseregfejlesztéshez, mely első fázisában — az ország stratégiai helyzete miatt — a légvédelmi erőket érintette. 1959-ben a párt VII. kongresszusán sem a hadsereg létszámemelésére szerepelt elsődleges feladatként, hanem a minőség kérdése, mivel a Magyar Néphadseregnek fel kellett zárkóznia a Varsói Szerződés hadseregeinek színvonalához. A második ötéves terv lehetővé tette a szárazföldi haderők tűzerejének és mozgékonyságának fokozását, mely a kiképzés és harcászati készség igen magas fokát követelte meg. A párt IX. kongresszusán elhangzott referátum szerint az eddigi fejlesztés eredményeként a Magyar Néphadsereg megfelel a modern követelményeknek és felzárkózott a Varsói Szerződés testvérhadseregeinek színvonalára. — J. G. VERAKSZ: „A légiő és szárazföldi haderők együttműködése a támadó hadműveletekben a Nagy Honvédő Háborúban” (64—76. o.) A német légiő csak az első hetekben tudta az

átszervezés alatt álló szovjet légiő felülmúlni. A moszkvai győzelem után a szovjet légiő vitathatatlan fölényrel rendelkezett, de önálló stratégiai szerepét csak a teljes átszervezés után 1942 májusától tudta betölteni. Ekkorra tisztázódtak a támadóhadműveletek irányításának és koordinálásának alapelvei, melyek a szoros együttműködésen túl igen nagy önállóságot biztosítottak a légiőnek. Az e téren szerzett szovjet tapasztalatok ma is útmutató jellegűek. — Helmut SCHNITZER: „Az állandó zsoldoshadseregek kialakulásának néhány problémája Németországban a 17—18. században” (77—82. o.) Az állandó zsoldoshadseregek kialakulása a 17. század második felében indul meg, amikor a feudalizmus bomlása nagyobb méreteket öltött és a fegyvertchnika fejlődése meggyorsult. E fejlődés első szakaszában a kis államok paraszti és plebejus erőinek fékentartása és hódító célok megvalósítása volt a feladatuk, így hozzájárultak a széttagoltság konszolidálásához. A második fázist az abszolútisztikus militarizmus kialakulása jellemzi I. Vilmos és II. Frigyes alatt, mely a társadalmi fejlődésre is rányomta a bélyegét.

2. sz. — Reinhard BRÜHL: „Lenin és a hadtörténelem” (133—147. o.) Lenin nemcsak a háború filozófiai és politikai kérdéseivel foglalkozik, hanem olyan hadtudományi kérdésekkel is, mint pl.: a támadás, védelem, hátsó ország szerepe, hadművelet, a csapatok nevelésének kérdése stb. Nézetei és felismerései ma is útmutató jellegűek. Egy mai modern hadsereg elképzelhetetlen tudományos ismeretek nélkül, de ugyanilyen fontos az elmúlt korok hadtörténelmének elemzése is. A Német Szocialista Egységpárt katonapolitikáját ezek az elvek határozták meg. A hadsereg tisztjeit és katonait meg kell ismertetni a múlt haladó forradalmi és katonai hagyományával és ezen keresztül felkészíteni a haza védelmére. — K. L. SELESNJOV: „Bolshevik propaganda a német katonák között a keleti fronton az első világháborúban” (148—165. o.) A bolshevik párt a stuttgarti és baseli kongresszuson elfogadott irányelvek szerint és az internacionalizmus szellemében végezte e tevékenységét igen nehéz körülmények között. Német nyelvű röplapokat osztoga-

totta a katonák között, barátkozásokat szervezett a lövészárkokban és a front egyéb helyein. Különösen északon volt igen eredményes e propagandatevékenység hatására létrejöttek a hadátvették a felhívások és rölapok szövegét. A NOSZF után Svájcban már legálisan is megjelent a béke- és a földről szóló dekrétum szövege, amely az éhségtől és a sok szenvedéstől elcsigázott katonák körében igen népszerű lett. E felvilágosító tevékenység, ahol a német frontújságok is seregben a politikai sejtek, helyenként nagyobb szervezetek is kiépültek. A bolsevik párt értékes tapasztalatokat szerzett ezen a téren, mely még ma sem veszített jelentőségéből. — *Herbert PETERS*: „Hazafias német tisztek az

antifeudális mozgalomban” (192—202. fias érzelmeket ébresztett a néptömeo.). A napóleoni idegen uralom hazagekben és tisztekben egyaránt. A Scharnhorst-féle hadseregreform erősen megingatta a nemesség előjogait és utat engedett a haladó polgári áramlatoknak. Az előléptetést iskolai végzettséghez és tehetséghez kötötték. Az antifeudális mozgalom központjai az egyetemek voltak, a katonai mozgalmat az erfurti garnizon irányította. Tagjai főleg polgárok voltak, célkitűzéseik — Németország egyesítése Poroszország vezetése alatt, sajtószabadság stb. — a polgári követelések színvonalán állottak. Igen nagy szerepük volt az 1848-as márciusi forradalom előkészítésében. (*Rákóczi Katalin*)